

УДК 81'25

О. Михайленко, канд. філол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

АНГЛОМОВНА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА В УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДАХ

Проаналізовано ступінь відповідності тексту перекладу характеристикам тексту оригіналу в україномовній і російськомовній версіях англomовного науково-популярного твору.

Ключові слова: відповідність перекладу, науково-популярний текст, український переклад, російський переклад, прийоми та способи перекладу.

Як відомо, для розвитку наукової сфери в сучасному суспільстві необхідні три складові: освіта, активна наукова діяльність і науково-популярна література. Важко переоцінити тут роль перекладних видань, що дозволяють знайомитися з передовими світовими досягненнями. Одним із таких творів є переклад світового бестселера "Новий цифровий світ" ("The New Digital Age") від творців Google Еріка Шміда та Джаред Коена (перекладач Г. Лелів, видавництво "Літопис", м. Львів). Книга вийшла в оригіналі 2013 р., того ж року з'явився російський переклад (перекладач С. Філін), а 2015 р. в українського читача з'явилась можливість прочитати і версію рідною мовою. "У цій захопливій книжці голова ради директорів компанії Google Ерік Шмідт і керівник наукового центру Google Ideas Джаред Коен на основі свого унікального досвіду намагаються відповісти на одне з найскладніших запитань щодо нашого майбутнього: як технології змінять наше щоденне життя та безпеку, вплинуть на перебіг війн і дипломатичних баталій, визначать наслідки революцій і тероризму" [4].

Матеріал нашого дослідження цікавий передусім своїм змістом. Автори твору – засновники Google, що вже є достатнім стимулом прочитати цю книгу. Цікавим видається зіставити англomовний оригінал і два його переклади – український і російський, здійснені двома різними людьми, із різної широти світоглядом, із різним життєвим досвідом, із досвідом роботи в різних галузях перекладу. Отже, метою нашого дослідження є встановлення ступеня відповідності англomовного оригіналу та його українського й російського перекладів (на прикладі вибраних фрагментів тексту) із позиції їхньої смислової еквівалентності, з огляду на ступінь обґрунтованості використаних прийомів і способів перекладу. Ці та інші критерії перекладознавчого аналізу були запропоновані раніше в роботах українських перекладознавців [3]. Англomовні науково-популярні видання з позицій перекладу детально ще не вивчалися, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Переклади "Нового цифрового світу" справді приваблюють – і читача, бо дають "харч для інтелекту", і перекладача, бо містять оригінальні перекладацькі рішення та викликають бажання здійснити детальний перекладознавчий аналіз текстів оригіналу й перекладу. Отже, вважаємо, що вибір прийомів і способів перекладу в текстах є загалом обґрунтованим. Наприклад, переклади речення (приклад 1) загалом адекватні. В українському перекладі спостерігаємо явище мовної компресії – замість словосполучення "the few things humans have built" використано іменник "винахід". У російському тексті теж з'явився іменник – "изобретение", проте дієслівна форма "have

built" передана з цікавою контекстуальною заміною – "(люди) создали":

1. *The Internet is among the few things humans have built that they don't truly understand [6]. – Інтернет є одним із небагатьох винаходів, що їх людина не до кінця розуміє [4, с. 9]. – Интернет относится к тем изобретениям, которые люди создали, но пока не понял до конца [5, с. 11].*

2. *What began as a means of electronic information transmission – room-sized computer to room-sized computer – has transformed into an omnipresent and endlessly multifaceted outlet for human energy and expression [6]. – Те, що спочатку було засобом електронної передачі інформації – між двома комп'ютерами завбільшки з кімнату, – перетворилося на всюдисущий і багатогранний засіб для реалізації людської енергії та для самовираження [4, с. 9]. – То, что вначале было лишь инструментом передачи цифровых данных с одного компьютера размером с комнату на другой, трансформировалось в доступное и многообразное средство самовыражения [5, с. 11].*

Приклад 2 ілюструє загалом дослівний переклад, із деякими замінами – дієслова "began" на займенник ("спочатку" та "вначале", відповідно), проте в російському варіанті не переданим залишилося словосполучення "human energy".

3. *Hundreds of millions of people are, each minute, creating and consuming an untold amount of digital content in an online world that is not truly bound by terrestrial laws [6]. – Щохвилини сотні мільйонів людей створюють і споживають незліченну кількість цифрового контенту в світі Інтернету, який не зовсім підпорядковується законам реальності [4, с. 9]. – Каждое мгновение сотни миллионов людей создают и потребляют в он-лайн-пространстве невообразимые объемы информации, и пространство это фактически не имеет границ, в рамках которых действовали бы национальные законы [5, с. 11].*

Переклади 3 речення загалом адекватні, містять різні (що свідчить про відмінності світосприйняття українським і російським перекладачами), досить оригінальні перекладацькі відповідники словосполучення "online world" – "світ Інтернету" та "онлайн-пространство", відповідно, і звороту, що цей світ характеризує, – "(світ), який не зовсім підпорядковується законам реальності" та "(пространство) не имеет границ, в рамках которых действовали бы национальные законы". Проте в обох перекладах варто було б уникати зайвих запозичень – в українському тексті можна було б замінити іменник-запозичення "контент" (англ. *digital content*) українським відповідником "інформація". Можливою заміною в російському тексті

ті було б словосполучення "Интернет-пространство" замість "онлайн-пространство", хоча смисл речення зрозумілий.

4. *Consider too what the lack of top-down control allows: the online scams, the bullying campaigns, the hate-group websites and the terrorist chat rooms. This is the Internet, the world's largest ungoverned space* [6]. – А ще задумайтесь, до чого призводить брак контролю згори: Інтернет-шахрайства, залякування і переслідування, сайти груп ненависті та форуми, де спілкуються терористи. Це Інтернет – найбільший у світі неконтрольований простір [4, с. 9]. – Подумайте у о том, к чему приводит отсутствие контроля сверху: о схемах онлайн-мошенничества, о кампаниях травли, о сайтах, на которых разжигается ненависть к определенным группам людей, о форумах террористов. Все это интернет – крупнейшее в мире самоуправляемое пространство [5, с. 11].

Речення 4 є прикладом адекватного перекладу, який відповідає вимогам смислової точності та поставленому прагматичному завданню. Синтаксис зазнав деяких змін, проте всім лексичним одиницям дібрано у перекладі максимально близькі за значенням відповідники. Привертає увагу цікаве індивідуально-авторське рішення: замість прямого відповідника дісприкметника "ungoverned" – "неконтрольований (простір)" перекладач використав "самоуправляемое (пространство)" і здійснив прийом смислового розвитку поняття, нібито даючи додаткову, конкретнішу інформацію порівняно з оригіналом.

5. *Through the power of technology, age-old obstacles to human interaction, like geography, language and limited information, are falling and a new wave of human creativity and potential is rising* [6]. – *Сила технологій руйнує споконвічні перешкоди для людського спілкування – як-от географія, мова та брак інформації – і здійснює нову хвилю людської творчості та потенціалу* [4, с. 10]. – *Под мощным напором новых технологий одна за другой рушатся традиционные преграды на пути общения людей: расстояния, языки, ограниченный доступ к информации – и начинается подъем новой волны творчества и развития человеческого потенциала* [5, с. 12].

У прикладі 5 спостерігаємо в українському варіанті цікаву синтаксичну взаємозаміну підмету та додатку оригінального речення – "the power of technology" та "age-old obstacles", своєрідне зміщення акцентів, що перетворило речення зі складносуб'єктного на просте, де діячем виступила "сила технологій". Російський варіант характеризується синтаксичними перестановками, морфологічними замінами, що наближує текст до норм мови перекладу, і додаванням лексичних одиниць ("одна за другою"), що надає реченню експресивності.

Проте переклади не позбавлені вад. Так, через тенденцію українського перекладача до надмірного використання прийому описового перекладу частина смислу часто залишається непереданою. Такий переклад не є адекватним (приклад 6), оскільки він не відповідає вимогам смислової точності. Дослівного перекладу немає і в російському варіанті, проте в останньому дотримано норми мови перекладу й передано смисл речення оригіналу в повному обсязі:

6. *People who try to perpetuate myths about religion, culture, ethnicity or anything else will struggle to keep their narratives afloat amid a sea of newly informed listeners. With more data, everyone gains a better frame of reference* [6]. – *Людам, які всіляко підтримують стереотипи щодо релігії, культури чи етнічного походження, буде нелегко поширювати свої ідеї серед обізнаних слухачів. Коли є більше інформації, кожен може скласти власну думку* [4, с. 41]. – *Тем, кто хочет распространять религиозные, культурные и этнические мифы, придется кормить своими выдумками сообщество хорошо информированных слушателей. В распоряжении людей появится больше данных и способов их проверить* [5, с. 45].

У текстах перекладу мають місце і відверті "ляпи", коли (приклад 7) український перекладач не розпізнав у тексті оригіналу ідіоматичний вислів "forgood", що має значення "назавжди, навіки". У російському перекладі цей вислів не передано взагалі:

7. *This kind of mob behavior can veer into unpredictable chaos, but that does not mean attempts to harness its collective power for good should be abandoned* [6]. – *Колективна поведінка може перерости в хаотичний безлад, але це не значить, що варто облишити спроби приборкати її задля загального добра* [4, с. 206] – *Такое поведение толпы может привести к хаосу, но это не значит, что стоит отказаться от попыток обуздать его и направить в правильное русло* [5, с. 223].

У реченні 8 із військового контексту, звичайно, зрозуміло, що віддієслівний іменник *clearing* ("clearing a building") має значення "зачищення (будівлі)", і в наступному реченні "room-clearing" – це теж зачищення (будівлі), а не прибирання кімнати. Перекладачеві необхідно уважніше ставитися до тексту оригіналу, учитуватися в нього, щоб в одному текстовому фрагменті не допускати "різничотань" на кшталт *clearing* – "зачистка" та "прибирання":

8. *Harry Wingo, a Googler and former Navy SEAL, spoke to the usefulness of using computers and "bots" instead of humans for surveillance, and of robots "taking point" in advancing through a field of fire or when clearing a building. In the next decade, he said, more "lethal kinetics"– operations involving fire –"will be handed over to bots, including those like room-clearing that require split-second parsing of targets" [6]. – Гаррі Вінго, працівник Google, колишній "морський котик" Військово-морських сил США, вважає, що під час розвідувальних операцій замість людей варто використовувати комп'ютери та "ботів", а роботи "розуміють", як просуватися смугою обстрілу або під час зачистки будівлі. За його словами, в майбутньому "смертельною динамікою" – операціями, що супроводжуватимуться обстрілом, – займатимуться боти на кшталт тих, що прибирають кімнати, які аналізують об'єкт за долю секунди" [4, с. 211]. – По словам Гарри Уинго, сотрудника Google, в прошлом бойца отряда "морских котиков", компьютеры и "боты" полезно использовать для наблюдения, а боевые роботы хороши для того, чтобы занять опорную точку, преодолевая участок под огнем противника, или при зачистке здания. Он считает, что в следующем десятилетии на долю роботов будет приходиться больше операций с использованием огнестрельного оружия, "включая*

зачистку помещений, когда на прицеливание есть считанные доли секунды" [5, с. 228].

Щодо відтворення фахової термінології, українському перекладачеві варто було б відійти від загальноприйнятого транскодування та зробити словосполучення "identity managers" (приклад 9) більш зрозумілим для читача, використавши, наприклад, відповідник "менеджер ідентифікаційної інформації", що вже з'явився в словниках. Або ж можна було б застосувати прийом контекстуальної заміни (як у російському перекладі "репутационный менеджер"), тим більше що в тексті оригіналу вже йшлося про компанії, що спеціалізуються на захисті онлайн-репутації:

9. *In the future, this industry will diversify as the demand explodes, with identity managers becoming as common as stockbrokers and financial planners [6]. – У майбутньому попит на такі послуги стрімко зростатиме, а компанії виникатимуть, як гриби після дощу. Професія менеджера ідентичності стане такою ж популярною як біржового маклера чи фахівця з фінансового планування [4, с. 45]. – В будущем на волне растущего спроса эта отрасль существенно расширится, и услуги репутационных менеджеров станут таким же обычным делом, как брокеров и финансовых консультантов [5, с. 49].*

Відкоригувати в українському тексті слід було б і стилістичні неточності, оскільки відповідником "it was reported that" у газетно-інформаційних текстах є "повідомляють, що...", а не "кажуть, що...". У російському варіанті значення цієї пасивної конструкції передано адекватно, за допомогою іменниково-прийменникового словосполучення:

10. *During the 2008 economic crash, it was reported that several Wall Street bankers hired online reputation companies to minimize their appearance online, paying up to \$10,000 per month for the service [6]. – Кажуть, що під час економічної кризи 2008 року кілька банкірів з Волл-стріт скористались послугами компаній, що захищають репутацію в Інтернеті, щоб зменшити кількість згадок про себе в мережі. Вони платили за це до 10 000 \$ у місяць [4, с. 44]. – По некоторым сообщениям, в ходе экономического кризиса 2008 года несколько банкиров с Уолл-стрит привлекали компании, специализирующиеся на защите онлайн-репутации, чтобы те минимизировали информацию о них в виртуальном мире. Стоили такие услуги до \$10 000 в месяц [5, с. 49].*

За можливості, авторська стилістика тексту має бути в перекладі передана. Так, в українському перекладі (приклад 11) спостерігаємо зниження експресивного забарвлення щодо словосполучення "the landscape of war". У російському ж тексті метафоричність вислову збережено. У разі відсутності в мові перекладу прямого відповідника вислову (приклад 12), доцільніше застосовувати стилістично нейтральний описовий переклад і відмовитися від буквального ("сховати назад у коробку"):

11. *When conflict escalates into armed combat, future participants will find the landscape of war to be nothing like it has been in the past [6]. – Якщо конфлікт переросте в збройну сутичку, її учасники помітять, що війна тепер виглядає зовсім не так, як колись [4, с. 208]. – Будущие участники конфликта, переходящего в стадию военных действий, столк-*

нутся с тем, что поле битвы будет совершенно не похоже на то, что было в прошлом [5, с. 226].

12. *Unmanned drones will get smaller, cheaper and more effective over time. As with most technologies, once a product is released into the environment – be it a drone or a desktop application – it's impossible to put it back in the box [6]. – Безпілотні літальні апарати з часом стануть менші, дешевші та ефективніші. Як це буває з більшістю технологій, коли продукт – чи то дрон, чи комп'ютерну програму – випускають у реальний світ, його неможливо сховати назад у коробку [4, с. 214]. – Со временем беспилотные самолеты и вертолеты станут компактнее, дешевле и эффективнее. В большинстве случаев, если только продукт оказывается на рынке (неважно, беспилотник это или компьютерная программа), ограничить его распространение не удастся [5, с. 232].*

Щодо прагматичного аспекту перекладу, для перекладача завжди важливо зберігати емоційний вплив на читача тексту перекладу, використовуючи весь арсенал функціональних засобів перекладу [1, с. 529]. Так, О. Селіванова виокремлює в особливий тип перекладацьких перетворень формально-змістові трансформації з прагматичним компонентом, які передбачають зміну форми та змісту одиниць у тексті, текстових фрагментів із метою збалансування прагматичного впливу перекладу на свого читача [2, с. 467]. Фразеологізмам в тексті перекладу бажано підбирати еквівалентні вирази. Так, російський перекладач (приклад 13) віднайшов відносно еквівалентний вислів ("настоящие новости – плохие новости"), його українська колега зупинилася на описовому перекладі ("читачів приваблює запах крові"). Інтернет-пошук підказав іще такі іронічні вислови про роботу журналістів: "Більше крові – вище рейтинг", "Якщо проливається кров, новина іде першою":

13. *But as the newspaper adage goes, "If it bleeds, it leads." What has changed is not how many conflicts there are, but how visible they've become [6]. – Але, як кажуть журналісти, "читачів приваблює запах крові". Конфліктів не стало більше – побільшало інформації про них [4, с. 191]. – Просто, как говорят газетчики, "настоящие новости – плохие новости". Поэтому если что и изменилось в последнее время, так это информированность о конфликтах, а не их количество [5, с. 207].*

Таким чином, зіставляючи українську й російську версії "Нового цифрового світу", варто зазначити, що обидва переклади досить адекватні, перекладачам загалом вдавалося дотримуватися норм мови перекладу. Проте проведений аналіз оригіналу та перекладів дозволяє зробити висновок про їхню неповну смислово еквівалентність. Є вдалі перекладацькі рішення, однак тексти перекладів не позбавлені і вад, які, безумовно, потребують виправлення, оскільки читач – і український, і російський – прагне отримати якісний переклад, хоче дізнаватися про новини науки та техніки у повному обсязі, без інформаційних втрат. Загалом, перекладачам вдалося передати основні риси індивідуально-авторського стилю Е. Шмідта та Дж. Коена, забезпечивши ідентичність впливу на читача текстів оригіналу й перекладу. Незначні огріхи загалом не вплинули на зміст тексту перекладу.

Списк використаних джерел

1. *Кияк Т. Р.* Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2008.
2. *Селіванова О. О.* Світ свідомості в мові. Мир свідомості в мові : монографія / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012.
3. *Черноватий Л.* Дослідження ступеня відповідності тексту перекладу характеристикам тексту оригіналу в анотаціях авторів українських дисертацій [Електронний ресурс] / Л. Черноватий // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Лінгвістика. – 2011. – Вип. 15. – С. 344–349. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvkhdu_2011_15_82.pdf.
4. *Шмідт Е.* Новий цифровий світ / Е. Шмідт, Дж. Коен. – Л. : Літопис, 2015.
5. *Шмідт, Э.* Новый цифровой мир. Как технологии меняют жизнь людей, модели бизнеса и понятие государств / Э. Шмидт, Дж. Коэн ; пер. с англ. С. Филина. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013.
6. *Schmidt E., Cohen J.* The New Digital Age: Reshaping the Future of People, Nations and Business / E. Schmidt, J. Cohen. – New York : Alfred A. Knopf, 2013. – Режим доступу: www.rulit.me/author/cohen-jared/the-new-digital-age-download-free-303977.html.

Надійшла до редколегії 26.10.17

О. Mykhailenko, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

ENGLISH POPULAR SCIENCE TEXTS IN UKRAINIAN AND RUSSIAN TRANSLATIONS

The article analyses the degree of correspondence of source and target texts in Ukrainian and Russian translations of the English language popular science book.

Key words: translation conformity, popular science text, Ukrainian translation, Russian translation, translation techniques and methods.

Е. Михайленко, канд. филол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

АНГЛОЯЗЫЧНАЯ НАУЧНО-ПОПУЛЯРНАЯ ЛИТЕРАТУРА В УКРАИНСКОМ И РУССКОМ ПЕРЕВОДАХ

Проанализирована степень соответствия текста перевода характеристикам текста оригинала в украиноязычной и русскоязычной версиях англоязычного научно-популярного произведения.

Ключевые слова: соответствие перевода, научно-популярный текст, украинский перевод, русский перевод, приемы и способы перевода.